

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 10

*Матеріали ІХ Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Становлення та розвиток української державності:
актуальні проблеми державного та регіонального управління
на сучасному етапі розвитку суспільства”,
м. Київ, МАУП, 14 листопада 2013 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 1 від 29.01.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
Ф. М. Медвідь, канд. філос. наук, проф.
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 10: Матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. “Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства”, м. Київ, 14 листоп. 2013 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2014. — 414 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Шаповалова А. М. Влада та громадянське суспільство в контексті глобалізаційних процесів ХХІ століття.....	110	Омельчук В. В. Італія в системі політико-правових впливів Візантійської імперії у VI столітті.....	177
Лісовський П. М. Толерантність як духовний пріоритет феноменології мудрості в сучасну добу глобалізму.....	114	Медвідь Ф. М., Хоменко В. О., Васильєва З. А. Становлення і розвиток правової держави в Україні: філософсько-правові засади	182
Утвенко В. В. Регіональні особливості розвитку житлово-комунального господарства України	116	Медвідь Ф. М., Чорний Е. В., Нестеренко О. С. Методологія юридичної практики в умовах модернізації політичної системи України	188
Гольцов А. Г. Геостратегія України за умов асоціації з Європейським Союзом.....	122	Медвідь Ф. М. Політико-правові погляди Тараса Шевченка	194
Гула О. А. Досвід державного управління в системі освіти Польщі	127	Баєв В. В. Міжнародне та державне регулювання відносин у сфері управління якістю на туристичних підприємствах.....	199
Дікареєв О. І., Фоміна І. М. Стратегічний менеджмент політичних ризиків: світовий досвід та Україна	130	Золотаревський А. В. Місце соціального інтелекту в системі державного управління.....	206
Філіна Г. І. Ефективне ціноутворення як невід'ємна складова стратегії розвитку підприємства	138	Марченко С. М. Упровадження електронних торгів як механізм забезпечення ефективності системи державних закупівель України	208
Кобрицький В. В., Григор'єва М. І. Проблеми адаптації іноземних корпоративних культур при спільному підприємстві в Україні.....	140	Чернявський А. А., Моторний П. О. Фінансово-правові механізми розвитку інновацій у банківській сфері України: теорія та практика	215
Коваль М. І. Оцінка та класифікація основних засобів: теорія, практика, шляхи вдосконалення	150	Бортник В. А. Удосконалення методів державного управління.....	220
Чупрій Л. В., Настояща К. В. Концептуальні підходи до державної політики в гуманітарній сфері (безпековий вимір)	157	Слободян С. І. Сутність комунікативних технологій та пов'язані з ними проблеми громадської думки	225
Шклярчук С. Г. Глобальні тенденції в трансформаційних процесах світової фінансової системи	160	Сабадуха О. В., Чорна М. Ф. Проблема політичної відповідальності в умовах розбудови	
Шконда В. В. Інноваційні кластери в стратегії розвитку економіки України	168		

МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 10, с. 188–193

Модернізація в політичній сфері виступає процесом трансформації суспільства, який супроводжується формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією та розширенням політичної участі, поширенням демократичних цінностей і норм, властивих розвиненим країнам, у країнах менш розвинених. Примітною рисою модернізаційних процесів, які вже упродовж як понад двадцять років відбуваються у різних сферах соціально-економічного, духовно-культурного та суспільно-політичного життя України як країни-лімітрофа, на думку М. Михальченка, є те, що вони мають переважно несистемний характер і, як закономірний наслідок, загалом низьку ефективність. Потрібні глибоке і всебічне теоретико-методологічне обґрунтування та науковий супровід відповідних трансформаційних процесів. Для цього слід максимально використати інтелектуальний потенціал суспільних наук, який здатен відіграти роль потужного модернізаційного чинника [3, 17–21; 2, 175–185]. У сучасній суспільній думці термін “модернізація” означає, з одного боку, механізм

забезпечення здатності соціальних систем до вдосконалення, а з другого — складну сукупність соціально-економічних, культурних та політичних змін, що відбуваються в суспільстві [7, 238].

Отже, модернізація виступає як комплексний процес, що охоплює всі сфери суспільного життя — економічну, соціальну, правову, політичну, культурну. Зміни у цих сферах є взаємопов’язаними і корелюють одна одну.

Термін “практика” має грецьке походження (*praktikos* — діяльний, активний). У широкому розумінні практику можна визначити як цілеспрямовану діяльність людини, опанування і перетворення об’єктивної дійсності, всезагальну основу розвитку людського суспільства і пізнання. Практика — багатозначний термін. З другого боку, це мотивована діяльність людини, цілеспрямована на досягнення бажаного особистого чи соціального результату. З другого — це підсумок, результат, досвід, який отримується внаслідок такої діяльності людини. До речі, й у тлумачних словниках зміст практики розуміють-

ся багатозначно. Наприклад, В. Даль визначає практику як досвід, саму справу, досвід на справі, справу на досвіді.

У юридичній літературі теж немає єдиного погляду на визначення цього терміна. Деякі вчені (І. Дюрягін, В. Кнапп) під юридичною практикою вбачають саме юридичну діяльність. Інші дослідники, наприклад С. Алексєєв, визначають юридичну практику як результат, об'єктивований досвід юридичної діяльності. Третя група авторів, такі як В. Леушин, розглядають юридичну практику в нерозривній єдності правової діяльності з сформованим за її результатами юридичним досвідом [4, 474].

Два перших визначення юридичної практики по суті є правильними, але неповними, оскільки відображають лише один бік юридичної практики. Третє визначення юридичної практики найбільш всебічно характеризує сутність цього явища, проте, на наш погляд, вимагає певного уточнення.

Людина, як свідомий вольовий суб'єкт, існуючи в суспільстві, має певні інтереси й потреби. Бажаючи їх задовольнити, людина свідомо формує відповідні цілі. Для досягнення поставлених цілей особа здійснює необхідну діяльність, використовуючи потрібні і доступні засоби. Здійснюючи таку діяльність, людина вступає у відносини з іншими членами суспільства, реалізуючи норми права, які регулюють ці відносини. При цьому, різні люди, бажаючи отримати однаковий результат, можуть вчиняти різні дії, використовувати різні засоби та реалізовувати різні

правові норми. Внаслідок цього деякі з них досить легко і швидко задовольняють свої інтереси та потреби, інші досягають поставленої мети, витративши багато зусиль і часу, треті взагалі не отримують бажаного результату. З часом інші люди, бажаючи досягти такого самого результату, починають вчиняти і використовувати такі самі дії та засоби, як і особи, які досягли цього результату найбільш легко і швидко. Поступово в суспільстві формуються певні моделі (порядки, правила) найбільш ефективних і оптимальних дій, необхідних для досягнення бажаного особистого чи суспільного результату.

Юридичну практику можна розглядати у динамічному і статичному аспектах. У динаміці вона проявляється у правовій діяльності суб'єкта суспільства, спрямованій на досягнення поставленої мети. Статичний бік характеризує юридичну практику як сформовану в суспільстві модель, порядок дій, здійснення яких приведе до бажаного результату з найменшими витратами зусиль і часу.

З огляду на викладене можна визначити юридичну практику як сформовану в суспільстві діяльність соціальних суб'єктів, яка забезпечує найбільш ефективне й оптимальне досягнення цими суб'єктами бажаного суспільного чи особистого результату. У цілому юридичну практику розглядають як правотворчу, правохоронну і правореалізаційну діяльність суб'єктів права та сукупність напрацьованого ними практичного досвіду.

Методи юриспруденції, як відомо, являють собою певні “цеглинки” або “інструменти” методологічних

підходів. Метод як засіб пізнання є способом відбиття і відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Застосування науково обґрунтованих методів є важливою умовою одержання нових істинних наукових знань. Головними елементами методу є принципи, правила, прийоми, способи і засоби. Структура системи методів може бути розглянута на горизонтальному і вертикальному рівнях [8, 26–30].

Горизонтальну структуру становлять види методів певного рівня, наприклад, до загальнонаукових методів належать: структурний, функціональний, системний, історичний, логічний і т. д., а до конкретно-наукових — конкретно-соціологічні, психологічні, математичні та інші методи цього рівня. Внутрішню структуру кожного методу становлять: його принципи, правила, прийоми, способи, засоби.

Вертикальну структуру методів утворюють: загальні методи — це вищий (філософський) рівень, до якого належать діалектична і формальна логіка, що використовуються не тільки в науковому пізнанні, а й у практичній діяльності (практичному пізнанні); загальнонаукові методи — наукові методи, що використовуються усіма науками (у свою чергу поділяються на теоретичні та емпіричні); конкретно-наукові методи, що використовуються окремими групами наук; спеціальні методи, що використовуються окремою наукою.

Варто, на наш погляд, окремо зупинитися на загальних формально-логічних методах. Зокрема, аналіз виступає як уявне розчленовування цілісного предмета на складові (сто-

рони, ознаки, властивості або відношення) з метою його вивчення. Синтез, як поєднання раніше виділених складових (сторін, ознак, властивостей або відношень) предмета в єдине ціле. Абстрагування являє собою виділення властивостей і відношень досліджуваного явища, до яких виявлено інтерес, а також одночасне відвертання уваги від інших властивостей і відношень, у результаті чого утворюються різноманітні абстракції — поняття, категорії, теоретичні конструкції та їх системи. Абстрагування лежить в основі типології і класифікації, моделювання, побудови теорій як систем знань. Узагальнення виступає методом, у результаті застосування якого встановлюються загальні властивості й ознаки об'єктів шляхом переходу від конкретного або менш загального поняття і судження до більш загального поняття або судження. Розширення класу предметів і виділення загальних властивостей цього класу дає можливість будувати все більш ширші поняття. Індукція — це метод дослідження і спосіб міркування, у якому загальний висновок будується на основі конкретних посилок. Спочатку в процесі досвіду, експерименту, спостереження визначаються, встановлюються, збираються окремі факти, при наступному аналізі яких виділяються загальні і повторювані риси ряду явищ, що входять у визначений клас явищ. На цій основі будується індуктивний умовивід, де висновком є судження, в якому ознака приписується всьому класу. Дедукція — це метод дослідження і спосіб міркування, за допомогою якого з загальних посилок із необхідністю впливає

висновок конкретного характеру. У дедукції, на відміну від індукції, виходячи і спираючись на загальне знання, роблять висновок конкретного характеру. При використанні як посилення гіпотетичного припущення, наприклад нової наукової ідеї, дедукція є відправною точкою зародження нової теоретичної системи. Аналогія як метод дослідження, при якому на основі подібності об'єктів в одних ознаках, робиться висновок про їхню подібність і в інших ознаках. Умовиводи за аналогією широко використовуються в моделюванні. Моделювання — це метод вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі). Використання методу моделювання дає можливість досліджувати ті сторони об'єктів, що неможливо досягнути шляхом безпосереднього вивчення, або не вигідно вивчати у такий спосіб. Особливе поширення одержав метод комп'ютерного моделювання. Моделі, що застосовуються у повсякденному і науковому пізнанні, можна розділити на два великих класи — матеріальні, що є природними об'єктами і функціонують за законами природи, а також ідеальні — ідеальні утворення (образи), що зафіксовані у відповідній знаковій формі і функціонують за законами логіки.

Отже, методологія права, на думку Дж. Керімова, являє собою “загальнонауковий феномен, що поєднує всю сукупність принципів, засобів і методів пізнання (світогляд, філософські методи пізнання та вчення про них, загально- і частково-наукові поняття і методи), які вироблені усіма суспільними науками, у тому числі й комплексом юридичних наук,

і застосовуваних у процесі пізнання специфіки правової дійсності, її практичного перетворення” [1, 52].

Юридична практика, по суті, є вдосконаленою правовою діяльністю, оскільки здійснюється суб'єктами права згідно зі сформованими у суспільстві моделями найбільш ефективних і оптимальних дій, необхідних для отримання бажаного суспільного чи особистого результату. Юридична практика впливає на здійснення соціальними суб'єктами діяльності, але й сама відчуває зворотний вплив різних видів правової діяльності, спрямований на вдосконалення та підвищення ефективності цієї практики.

У правотворчій діяльності можна намітити такі основні шляхи вдосконалення юридичної практики: чітке правове визначення системи органів державної влади, які мають повноваження створювати норми права, та встановлення чітких меж наданих правотворчих повноважень; докладне врегулювання процедури створення правових норм кожним органом державної влади, уповноваженим на здійснення правотворчих функцій; запровадження та правове закріплення планування правотворчої діяльності кожним державним органом на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу; правове визначення і закріплення загальнолюдських, економічних, соціальних, політичних та інших критеріїв, яким повинен відповідати кожний правовий акт; підвищення правової культури, правової свідомості осіб, які виконують правотворчі функції особисто або у складі державного органу [6, 11–240].

У правотлумачній діяльності істотному вдосконаленню юридичної практики сприяли б такі заходи: правове визначення системи органів державної влади, уповноважених надавати офіційне тлумачення підзаконних правових актів та юридичну силу актів такого тлумачення; значне поширення надання уповноваженими органами державної влади офіційних тлумачень правових актів, особливо законів і постанов уряду, для полегшення і однакової розуміння членами суспільства справжнього змісту правових норм; запровадження простих і доступних правових механізмів звернення членів суспільства до уповноважених державних органів за наданням офіційних тлумачень норм права; формування і розвиток правосвідомості та правової культури членів суспільства з метою правильного та глибокого розуміння ними змісту правових норм.

Можна виділити такі основні шляхи вдосконалення юридичної практики у правореалізаційній діяльності: вчасне й ефективне правове врегулювання суспільних відносин, регламентування яких вимагається нагальними потребами життя суспільства; створення правових норм, які б врегульовували суспільні відносини таким чином, щоб члени суспільства мали можливість задовольнити особисті чи соціальні потреби з найменшими витратами зусиль і часу; правове санкціонування уповноваженими органами державної влади сформованих у суспільстві звичаїв і прецедентів; безвідкладне правове врегулювання існуючих у системі права супереч-

ностей, прогалин, інших неузгодженостей; чітке встановлення системи органів державної влади, які мають повноваження застосовувати норми права, та визначення меж правозастосування; докладне врегулювання процесуальними нормами порядку застосування правових норм кожним органом державної влади, уповноваженим на правозастосування; правове запровадження конкретизації норм права у правозастосовчій діяльності, визначення обсягу повноважень певних державних органів на конкретизацію права, межі конкретизації та юридичну силу конкретизаційних актів; підвищення правової культури та свідомості осіб, які реалізують (особливо застосовують) правові норми у правореалізаційній діяльності.

Серед шляхів удосконалення юридичної практики в діяльності зі систематизації права доцільно зупинитись на таких: правове визначення державних органів, наукових установ, навчальних закладів, інших суб'єктів, які здійснюють діяльність із систематизації законодавства, встановлення повноважень і обов'язків цих суб'єктів стосовно систематизації права; запровадження у праві планування правосистематизуючої діяльності уповноваженими суб'єктами на коротко-, середньо- та довгочасові терміни; докладне врегулювання процедури здійснення усіх видів систематизації правових норм уповноваженими суб'єктами права.

У правовому вихованні основні шляхи вдосконалення юридичної практики вбачаються такими: розроблення і правове затвердження національної програми розвитку право-

вої культури та підвищення правової свідомості суспільства; запровадження реалізації програм правового виховання у навчальних закладах, соціальних групах, політичних партіях, органах державної влади, установах, організаціях, підприємствах, родинних тощо [5, 640–663].

Отже, модернізація політичної системи України розкриває широкі можливості застосування різноманітних методів до аналізу і вдосконалення юридичної практики.

Література

1. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). — М., 2000.
2. Медвідь Ф. М., Медвідь А. М. Інституалізація громадянського суспільства в Україні в умовах політичної модернізації // Наук. записки Ін-ту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — 2011 / 6 (56) — С. 175–185.
3. Михальченко Н. И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? — К.: Ин-т социологии НАНУ, 2001. — 440 с.
4. Нагребельний В. П., Оніщук М. В. Юридична практика // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: “Укр. енцикл.”, 1998. — Т. 6: Т–Я. — 2004. — С. 474.
5. *Правова система України: історія, стан та перспективи*: у 5 т. — Х.: Право, 2008. — Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — 728 с.
6. *Правова система України: історія, стан та перспективи*: у 5 т. — Х.: Право, 2008. — Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / За заг. ред. Ю. П. Битяка. — 576 с.
7. *Сучасний словник із суспільних наук* / О. Г. Данильян, М. І. Панов (ред.). — Х.: Прапор, 2006. — 432 с.
8. *Філософія права*: Навч. посіб. / За заг. ред. О. Г. Даніляна. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 272 с.